

Picasso a Figueres: sardanes i toros

Centenari de l'estada del pintor malagueny i el seu amic el poeta Max Jacob a la capital empordanesa

Picasso va aprofitar l'estada a Ceret per visitar almenys dos cops Figueres amb la seva companya Fernande Olivier i amb el poeta Max Jacob. La primera vegada van assistir a una cursa de toros i potser van veure una exposició de Ramon Pichot, i la segona van presenciar una ballada de sardanes.

JOSEP PLAYÀ > TEXT

La relació de Picasso amb Catalunya està molt vinculada amb Barcelona, on va viure part de la seva joventut, però també amb Horta de Sant Joan, Gòsoli i Cadaqués, poblacions on va passar alguna temporada, a més de Ceret, al Rosselló. Ara bé, Picasso va estar també uns dies a Figueres, ara fa cent anys, tot i que el seu pas per aquesta ciutat no tingué ni la durada ni la significació artística de les altres estades.

Picasso havia visitat Figueres l'estiu de 1910, encara que de passada, en les seves anades i vingudes de Cadaqués, on va romandre quasi dos mesos amb la seva companya Fernande Olivier. En una d'aquestes ocasions van anar a comprar a Figueres amb el pintor André Derain, i se sap que aquest hi va adquirir unes corbates de tons llampanants. Per això no és estrany que hi tornés el 1913 aprofitant una llarga estada a Ceret, on havia llogat un ampli casallot, can Delcros, amb vistes al Canigó. Allà s'havia instal·lat des del mes de març amb la seva nova companya, Eva Gouël, i el poeta i gran amic Max Jacob,

que s'hi afegeix poc després. Ceret era llavors una petita vila, que amb prou feines arribava als 4.000 habitants, tranquil·la i amb poca activitat lúdica fora dels cafès. A uns quaranta quilòmetres es trobava Figueres, la primera ciutat important després de travessar la frontera, d'uns 12.500 habitants i amb un comerç molt actiu.

L'estada de Picasso a Ceret es va veure interrompuda per la mort del seu pare, a Barcelona, i després per unes fortes angines d'Eva. Per la correspondència publicada, sabem que Picasso, Eva Gouël i Max Jacob van anar a Figueres almenys dues vegades. La primera va

Picasso havia visitat Figueres l'estiu de 1910, encara que de passada, en les seves anades i vingudes de Cadaqués, on va romandre quasi dos mesos amb la seva companya Fernande Olivier

>> Picasso, retratat pel fotògraf Raymond Fabre, a Perpinyà, el 1955. Es va fer anar a comprar la barretina a Figueres.

ser una escapada d'un sol dia; la segona es va prolongar entre dos i quatre dies.

Una de les cartes més explícites d'aquest període és la que Max Jacob envia al poeta Guillaume Apollinaire, datada erròniament el 2 de maig de 1913 (*Max Jacob*, André Billy, 1949). La carta comença dient: «Benvolgut Guillaume. La malaltia de Madame Laurencin, que ve després de la mort del pare de Pablo, ens ha fet una impressió profunda...». El pare de Picasso havia mort el 3 de maig a Barcelona, i per tant la carta ha de ser posterior, i la mare de la pintora Marie Laurencin mor el 14, tot i que el decés no es notifica als de Ceret fins després del 19 de maig. Per tant, la carta ha de ser enviada entre el 4 i el 19. Després de lamentar-se d'unes intenses pluges, Jacob afegeix: «Nosaltres hem aprofitat

Homenatge a la tenora

El ceramista Josep Llorens Artigas va fer donació l'any 1932 del manuscrit del poema *Honneur de la sardane et de la tenora*, de Max Jacob, al filòleg i bibliòfil Pere Bohigas. En la carta enviada des de París el 12 de març li deia: «Aquí us adjunto un manuscrit d'en Max Jacob per a la biblioteca de Catalunya; crec és interessant per a nosaltres, ademés per a tractarse d'un poema s/ la sardana (...) En Max Jacob viu encara, pinta i escriu, més jueu i més convertit que mai».

Amb la carta hi anaven els cinc fulls autògrafs del poema i un «comentari» final, així com el retall d'un article d'Artigas sobre el poeta francès publicat a *La Publicitat* (2-VII-1921). Al final del poema, Jacob escriu: «Aquesta peça va ser composta a Figueres el juny de 1911 [ho escriu al cap de vint anys, i s'equivoca d'any perquè només ve a Ceret i a Figueres el 1913] en ocasió d'un viatge que Picasso m'havia ofert generosament a Catalunya (...) El meu contacte directe amb la terra espanyola no feia més que augmentar la simpatia que jo he tingut sempre pel poble que la nodria. Aquest gènere d'impressions de viatges escrits en els llocs era llavors absolutament nou en poesia».

El poema, gran part del qual escrit en prosa, va ser publicat el 1921 dins el recull *Laboratori Central*, i està dedicat a Picasso. «Me'n recordaré tota la meua vida de l'instrument de música que té per nom Tenora; és llarg com un clarinet (...) Vaig sentir la tenora a Figueres, vila de Catalunya, a una petita orquestra en una plaça pública (...) Hi havia vàries roses de rotllanes aquella tarda sobre l'enllosat de la plaça a Figueres». El poeta figuerenc Jaume Maurici va escriure al cap d'uns anys que aquella sardana només podia ser *Per tu ploro*, de Pep Ventura.

Si l'estada de Jacob a Figueres va ser en primavera, una altra que va fer a Madrid va ser a l'hivern del 1926, amb temps fred i plujós. Potser per això, mentre que els seus adjectius per descriure Espanya són els de «seca, austera, amb un cel gris», a Figueres «tot era color i llum». Ho diu també el poema: «L'encaix del groc i el roig prou que combina / oh tenora, amb les teves gammes al·liàcies».

>> Postal d'una ballada de sardanes a la Rambla de Figueres (c. 1913).

un dia de sol per anar a veure una cursa de braus a Espanya (...) Hem franquejat els Pirineus en autobús amb un agradable grup de cuiners, enginyers i dependents de botigues perfectament arreglats, i el capvespre ens ha trobat a taula en una fonda de la frontera. Ballàvem a la plaça, sota la llum d'una electricitat imperceptible. L'amor del pintoresc, el desig d'emmagatzemar un record i potser també un vi mediocre de la *venta* han fet per l'eloqüència de les meves velles cames allò que els més bonics espectacles d'aquest viatge no havien pogut aconseguir a través de les nostres boques. Jo he fet ballar una rossa espanyola (...) després he fet saltar una morena de quinze anys i el silenci i la tristesa de la nit sobre la muntanya han recaigut sobre nosaltres». Un final de festa, amb ball i vi, que recorda aquella frase de Picasso a Malraux: «Nosaltres els espanyols som de missa al matí, la *corrida* a la tarda o el bordell al vespre. Quina barreja en surt de tot això? La tristesa!». En cap moment Jacob esmenta el lloc de la *corrida*, però la plaça de toros més propera era a Figueres.

La premsa local només informa al llarg del mes de maig d'una sola cursa de braus, la que s'havia de fer el dia 4, durant les fires de Santa Creu, i que per la pluja es va traslladar al diumenge 11. Per tant aquesta ha de ser la data del viatge. Els toreros van ser Falco, Guerterito, Segurita i P. Peribáñez, i els braus de Vicente Bertólez. «Els aficionats a la *fiesta nacional* sembla que no quedaren gaire contents de la que tingué lloc el diumenge passat en la plaça de toros d'aquesta ciutat. Els espases que estaven anunciats no vingueren, sinó altres molt inferiors que ho feren bastant malament», deia *La Veu de l'Empordà*. La visió de Jacob era diferent: «Sembla que la multitud de les arenes udolava als combatents mots molt espirituals, però com que no els comprenia, no van aconseguir divertir-me».

De la segona estada en terres empordaneses, en tenim referències més precises. Del dia 11 de juny es coneixen dues postals enviades per Eva Gouël a Alice Toklas i a Gertrude Stein, signades també per Picasso (*Gertrude Stein-Pablo Picasso. Correspondance*, 2005). Una correspon a una imatge del carrer

Vilafant de Figueres i la tartana que diàriament sortia cap a Olot, i l'altra és del carrer de Peralada. Al dors, una simple salutació. Del dia següent són dues postals més, també de Figueres. Una, amb imatge de la porta del castell de Sant Ferran, enviada per Picasso a Apollinaire i signada també per Eva i Jacob, on li diuen que tornaran a Ceret al cap de «dos o tres dies» i que ja li enviaran un llibre sobre «la cocina catalana» que els ha demanat (*Correspondencia Picasso-Apollinaire*. 2000). L'altra és de Picasso i Jacob al marxant Kahnweiler (*Daniel-Henry Kahnweiler. Marchand, éditeur, écrivain*, 1984, encara que per un error de transcripció de la data postal diu que és de 1909).

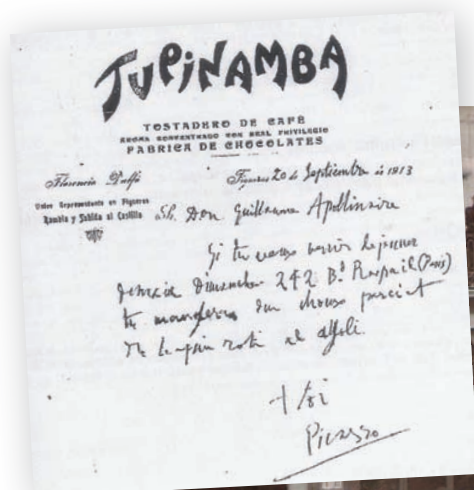
No consta cap carta del dia 13 de juny, però el 14 sabem que són a Girona, ja que des d'aquí envien dues postals més (iguals, amb vista de la ciutat i del riu Onyar). Una és d'Eva Gouël a Gertrude Stein i l'altra de Picasso a Apollinaire, signada també per Eva i Jacob.

Una altra postal de Max Jacob a Kahnweiler, des de Figueres, s'ha datat el 7 de juny, i tant pot tractar-se d'un altre error del compilador (*Correspondance de Max Jacob*, François Garnier, 1953) com d'una nova i fugaç visita. El text confirma la presència a l'altre costat de la frontera: «Records i recances / (records de l'Espanya que t'ha vist i recances / de l'Espanya que et vol veure encara)».

Aquestes cartes no aporten més detalls del que van fer a Figueres, i només per Jacob sabem, més tard, que van assistir a una ballada de sardanes que li va inspirar un poema.

Finalment hi ha una carta de Picasso a Apollinaire en la qual el convida a la seva casa del bulevard Raspail de París a menjar «col farcida i conill al forn amb allioli», i porta data de 20 de setembre de 1913. Tot i estar enviada des de París, està escrita sobre un paper amb capçalera del cafè Tupinamba de Figueres, de Florenci Dalfó, el que estava situat a la part alta de la Rambla. Tenia al costat el Gran Hotel del Comercio i no gaire lluny el Gran Hotel de París, els dos establiments més coneguts, en algun dels quals es devien hostatjar.

Hi ha una coincidència que podria

>> Carta de Picasso a Apollinaire en un paper que duu la capçalera del bar Tupinamba (a la dreta), situat a la Rambla de Figueres.

>> Fotografia del públic assistent a una cursa de braus a Figueres, a començament del segle passat.

fer pensar en un altre motiu almenys per al primer d'aquests desplaçaments. Durant les Fires de la Santa Creu, de la primera setmana de maig, s'havia organitzat una exposició d'olis i pastels de Ramon Pichot al saló del cine Edison. Podríem pensar que el nom de Pichot, que tres anys abans havia convidat Picasso a passar una temporada a Cadaqués, havia d'interessar al pintor malagueny, així com la temàtica de les obres, inspirades en Cadaqués i temes com la *Corrida de toros*. Però la relació entre

els dos amics s'havia deteriorat des que Picasso va deixar Fernande Olivier per viure amb Eva Gouël. Tant Pichot com la seva companya Germaine van fer costat a Fernande, i això neguitejava Picasso. Un any abans va abandonar Ceret quan va saber que Pichot hi volia passar uns dies i, tot i que un any després la tensió ja no era tan perceptible, és difícil conèixer l'interès de Picasso.

Ni en les obres pictòriques de Picasso d'aquests mesos ni en els dibuixos de Jacob hi ha cap rastre del pas per Figueres. És cert que d'aquell estiu és el dibuix de Picasso *Català amb barretina*, però aquesta indumentària la devia haver vista també pel Rosselló. Més aviat cal pensar que l'estada a Figueres respon a l'interès per conèixer una ciutat fronterera, coneguda sobretot per la seva activitat comercial i lúdica.

Josep Playà Maset
és periodista.

Aquestes cartes no aporten més detalls del que van fer a Figueres, i només per Jacob sabem, més tard, que van assistir a una ballada de sardanes, que li va inspirar un poema